

Evaluation of the Law on Reducing the Punishment of Imprisonment from the Point of View of Risk-Oriented Criminal Policy

Amin Nasr^{*1}, Razieh ghasemi²

1. Graduate of the master of criminal Law and criminology, Faculty of Law, Tiran unit, Islamic Free University, Isfahan, Iran.

*. Corresponding Author: Email: amiinnasr@yahoo.com

2. Criminal law and criminology group, Faculty of law, Tiran unit, Islamic Free University, Isfahan, Iran. Email:razie2517ghasemi@yahoo.com

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

انجمن ایرانی حقوقدانان

انجمن ایرانی حقوقدانان

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/jclc.2023.377941.1789

Received:

6 February 2023

Accepted:

9 September 2023

Published:

5 March 2024

ABSTRACT

Today, theoretical views and practical requirements have caused modern management ideas to create many changes in various aspects of human social life. It can be boldly claimed that the concept of crime is one of the concepts that is constantly changing, and this has forced the criminal justice system to provide new management solutions to control the rate of crime. Crime risk assessment and management, which came to the attention of criminal policymakers after the fall of the theory of reform and treatment of punishments, is a new approach in criminal sciences, the emergence of which has had significant effects on criminal justice systems. This approach, with the aim of removing the power of crime and increasing social security, has left many effects in the practical areas

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

and policies of contemporary criminal justice. Today, following the practical necessities governing criminal policies, the current orientation of Iran's criminal system, in order to reduce the amount of delinquency through management methods, has led to the mentioned approach. In this regard, the classification of punishments, the application of alternative punishments of imprisonment, the semi-freedom system, etc., are among the important measures of the Criminal Code approved in 2013 in determining the punishment. Therefore, the law on reducing the punishment of imprisonment approved in 2019 as the last will of the criminal policy makers, was approved by the Islamic Council with the introduction of fundamental reforms in the Criminal Code. Therefore, the following article will follow the parameters of the risk-oriented criminal policy in the said law with descriptive-analytical method. The findings indicate that the platforms for the implementation of crime risk management in this law are facing a challenge and the lack of a specific theoretical basis in determining the punishment is the most important problem.

Keywords: The Law on Reducing the Sentence of Probation, Crime Risk Management, Risk Management, Crime Risk, Punishment.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Amin Nasr: conceptualization, methodology, analysis, research and review, resources, writing-original draft, writing-review and editing, illustration, project management.

Razia Qasimi: conceptualization, validation, analysis, resources, data monitoring, project management and the like.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Amin Nasr, Razieh ghasemi, "Evaluation of the law on reducing the punishment of imprisonment from the point of view of risk-oriented criminal policy" *Journal of Criminal Law and Criminology*. 11, no. 22 (March 5, 2024): 39-68.

Extended Abstract

It is impossible to abstain and avoid such a society, so its government is the opposite of its usual university, a place to ensure the order and security of the meeting in such a limited situation, by guaranteeing the implementation of necessary bylaws in order to prevent the occurrence of a disease. What do you want to know? In this Rasta, there is something about two centuries ago when humanity and its origins were officially, legally and socially, as it extends the history of the history of the philosophers and Indians Szagra and Fay. This is a decision that was completely taken away With all this in mind, philosophical, moral, political and..., the legitimacy of these measures is not directed by a government. And on the other hand, there is a great deal of attention to the fact that there is a deviant system of morals in the society, and it is worthy of the metaphors of the world and the works of Kever as a moral basis for the implementation of justice. However, in order to realize the benefit, there are many benefits that are gained by doing this for the sake of the community to guide its growth and the righteousness of its belief, as these are metaphorical actions that do not have the potential to bear a lot of controversy and harm, but also in a way that is more effective than a crime. And in the form of metaphors.

There are two phrases that are useful metaphors based on the basis of benefit and meaning, as the result is something that is not intended to be explained. As a result of the state's choice, appointment, and authorization of the right of two criminals, on the basis of the axis of social and economic direction, there is a whole lot of time to do so, and there are various types of authorizations, including the expansion of human sciences. And a crime Shanakhti and..., a rational necessity, a system of metaphors, its matrah shudd. In this regard, there is a strong belief that I would like to protect myself from the community with the help of a useful and influential tool. This is not the only way to use it.

It is impossible to ignore the philosophical foundations of Kiefer's guidance, political issues, and the design of Kiefer's system of justice, under the influence of its necessity and economic, philosophical, and social necessity and the necessity of Himachon, swelling. What are the benefits of the Kivrei Zandan association, Hazaina? This is the most important thing in the administration of the country, and this is the reason for the severity of the criminal policy in the place of the country and its people, based on the theoretical principles of the ruler of the country. This is an attempt to implement this policy and his opinion under the influence

of comments A political, political, economic, and social decision that has been made in a recent decision, based on political, economic, and social interests, in a cross-sectional manner, as opposed to a new crime and the requirements of a university in the place of appointing a kafir. , feet by making the design of the namend. There is a crime in the country, and the risk management is responsible for a crime, on the basis of speculative accounting, in the form of a collapse, and its movement is accompanied by huge waves and huge waves. Yes, you are in the house of Sarasar Jahan Rasukh Bayda Namoud and it has the title Abzari's burglary in the direction of the city and Mahar Narkh Bzhakari is the source of the most recent criminal policy, with the same grammar as: "Amroozh Natwan" is a criminal who has been imprisoned for a long period of time. An original scorer who receives a goal. The crime risk manager is aware of this by keeping and under control the risk of committing a crime, the balance of the crime being committed is as high as possible to notice any burglary and ensuring security, which is important, so you can see if it is tickled. Yesterday, I took the place of the monk of my district, at the barbarians of Zahkaran.

Barkhordar, regarding the state of your danger and the possibility of repeating the crime of Annan, may God have mercy on him. We are in the process of managing a risky crime if you are in a state of danger, and as a result of the limited economic and humanitarian potential of the country, except for You are now stationed in Zahkaran, in a dangerous situation, and you are resistant to Zahkaran, with strongholds, and in a state of danger.

There is a lot of risk and there is no risk of getting caught with a risk, as this is the title of the meeting of the different axis of Bahrah. However, in the past, there are criminal sciences and the most important legal changes in the legal affairs of Iran.

Watch this article about the severity of the criminal risk management in the country's laws and regulations, in general, the law of Islamic metaphors. Yum.

This is a discretionary clause that is subject to a reduced degree and prohibits the use of attachments, especially when it comes to flowering with a risk of using a sugar bottle.

This is a detriment to the rights of the person who is not entitled to it, for you.

Correction of the law regarding the permissibility of emergency imprisonment on 12 May 2020. This is an advanced science on how to

manage a risk offense in the criminal justice system based on changes in the form of a crime and a serious crime against someone who has committed physical abuse, confirming the issuance of a ruling.

Limitations of the infidelity of imprisonment, reducing the penalties for perpetual imprisonment rather than a crime other than the punishment of custodial imprisonment.

The degree of this and the result of a beneficial effect are committed along with all other forms of punishment, reducing the penalties with a scale of 3 degrees, benefiting from a conditional increase, and..., expanding the ends of the punishment in a punitive crime to the degree of do, say, and share.

There are two dangerous criminals who commit a terrorist act Change and change in the system of multiple and recurring penal offences, as a word, this is an honorable mention in the world of necessity, this is the work of a ruler, with a criminal policy, this is a universal infidelity.

Turn the risk management offline, facing the person and Ali- Despite this, the risk of the Crime Department has a title that has a warning about the Iranian government's justice system.

There are waves of serious crimes and crimes that are very wasteful. this is present within the legal framework of a law that does not permit discretionary imprisonment on a specific basis.

This is a criminal risk policy, based on my belief in the aforementioned law, in addition to creating an impediment to the achievement of the goals of the criminal risk department, guided by studies of a photograph of his crime.

There is no specific theoretical building Keywords and keynotes are important sources of revenue according to Dunst's law.

This Page Intentionally Left Blank

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ارزیابی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری از منظر سیاست‌جنایی ریسک‌مدار

امین نصر*^۱، راضیه قاسمی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تیران، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: amiinnasr@yahoo.com

۲. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تیران، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
Email: raziye2517ghasemi@yahoo.com

چکیده:

امروزه دیدگاه‌های نظری و اقتضانات عملی، سبب شده است تا اندیشه‌های مدیریتی مدرن، تحولات فراوانی در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی انسان‌ها ایجاد کند. به‌جرات می‌توان ادعا نمود مفهوم جرم نیز یکی از مفاهیمی است که پیوسته در حال تغییر بوده و همین امر، نظام عدالت کیفری را بر آن واداشته است تا به ارائه راهکارهای مدیریتی نوین در جهت کنترل نرخ ارتکاب جرایم بپردازد. سنجش و مدیریت ریسک جرم که بعد از سقوط نظریه اصلاح و درمان مجازات‌ها مورد توجه سیاست‌گذاران جنایی قرار گرفت، رویکردی نوین در علوم جنایی است که پیدایش آن تأثیرات قابل توجهی در نظام‌های عدالت کیفری به‌دنبال داشته است. این رویکرد باهدف سلب توان بزهکاری و به‌منظور افزایش امنیت اجتماعی، تأثیرات بسیاری در حوزه‌های عملی و سیاست‌گذاری‌های عدالت کیفری معاصر برجای گذاشته است. امروزه به‌دنبال ضرورت‌های عملی حاکم بر سیاست‌گذاری‌های کیفری، جهت‌گیری کنونی نظام کیفری ایران، به

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسندگان (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌کده حقوق

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/jlc.2023.381781.1799

تاریخ دریافت:

۱۷ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۸ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۱۵ اسفند ۱۴۰۲

منظور کاهش میزان بزهکاری از طریق شیوه‌های مدیریتی، به رویکرد مذکور سوق پیدا کرده است. در این راستا درجه‌بندی مجازات‌ها، اعمال مجازات‌های جایگزین حبس، نظام نیمه‌آزادی و...، از اقدامات مهم ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ در تعیین مجازات است. از این رو قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ به عنوان واپسین اراده سیاست‌گذاران جنایی، با وضع اصلاحات بنیادین در ق.م.ا به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید؛ بنابراین مقاله پیش‌رو با روش توصیفی-تحلیلی، به تتبع سنجه‌های سیاست جنایی ریسک‌مدار در قانون مزبور خواهد پرداخت. یافته‌ها حاکی از آن است که بسترهای پیاده‌سازی مدیریت ریسک جرم در این قانون با چالش روبه‌روست و فقدان یک مبنای نظری مشخص در تعیین کیفر نیز، مهم‌ترین ایراد وارده بر آن می‌باشد.

کلیدواژه‌ها:

قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، مدیریت خطر جرم، مدیریت ریسک، ریسک جرم، کیفر زدایی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

امین نصر: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، مدیریت پروژه.
راضیه قاسمی: مفهوم‌سازی، اعتبار سنجی، تحلیل، منابع، نظارت بر داده‌ها، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

امین نصر، راضیه قاسمی. «ارزیابی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری از منظر سیاست‌جنایی ریسک‌مدار». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۱۱، ش. ۲۲ (۱۵ اسفند، ۱۴۰۲)، ۳۹-۶۸.

مقدمه

کیفر،^۱ شدیدترین و مهم‌ترین واکنش در مقابل جرم است که از دیرباز تاکنون توجیه آن توسط فلاسفه و اندیشمندان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است و به نظر می‌رسد دو رویکرد سزاگرایی^۲ و فایده‌گرایی^۳ به‌عنوان مهم‌ترین نظریه‌های رقیب در فلسفه کیفر، برای توجیه آن ارائه شده است. اندیشمندان رویکرد سزاگرا به دلیل آن که بزهکار با رفتار خود نظم اخلاقی جامعه را مختل نموده، آن را مستحق مجازات می‌دانند و اعمال کیفر را یک قاعده اخلاقی برای اجرای عدالت بیان کرده‌اند.^۴ سزاگرایان، بر این باورند که مجازات بدون هر فایده و نتیجه‌ای لازم است و فقدان آن را نقصی برای زندگی اجتماعی محسوب می‌کنند. از نظر آن‌ها مجازات، پاسخ طبیعی به جرم است و هر انسانی که مرتکب جرمی شود، باید نسبت به آن واکنش نشان داد؛ بنابراین دیدگاه سزاگرایان معطوف به گذشته است و آینده برای آن‌ها اهمیتی ندارد و بر این باورند که جرم به گذشته بزهکار مربوط است. از این رو مجازات وسیله‌ای برای جبران گذشته خواهد بود. از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان این اندیشه امانوئل کانت (۱۷۲۴-۱۸۰۴) است. کانت معتقد است هدف از اجرای مجازات، اجرای عدالت است و عدالت تنها چیزی است که به زندگی انسان ارزش می‌بخشد؛ از این جهت هنگامی که بزهکار با انجام رفتاری نظم اخلاقی جامعه را مختل نموده است، باید متناسب با آن رفتار پاسخ داده شود و نظم مختل شده با اجرای مجازات اعاده گردد.^۵ بنابراین در این رویکرد تنها وسیله اجرای عدالت، مجازات است. کانت با ارائه تمثیل جزیره متروک، مردمان جامعه‌ای که در حال فروپاشی هستند را مکلف به اجرای مجازات یک بزهکار کرده و آن جامعه مکلف است قبل از فروپاشی به اجرای مجازات بپردازد؛ زیرا مجازات مکافات عمل است و کیفر برای ارضای اخلاق است و هر کیفری در مقابل تعدی و تجاوز بزهکار به آن تحمیل خواهد شد؛^۶ اما اندیشمندان رویکرد فایده‌گرا، اجرای کیفر را با منافع حاصل از اجرای آن برای جامعه توجیه نموده و بر این اعتقادند که اعمال مجازات نه به منظور تحمل درد و رنج بزهکار، بلکه به جهت پیشگیری از جرم

1 . Punishment

2 . Retribution

3 . Utilitarianism

۴ . هما داوودی گرمارودی، «مکتب نئوکلاسیک نوین و احیاء رویکرد سزادهی»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی (۱۳۸۴)، ۶۸، ۱۴۸.

۵ . محمد علی اردبیلی. حقوق جزای عمومی، جلد نخست، چاپ چهل و یکم، (تهران: نشر میزان ۱۳۹۴)، ۱۰۹.

۶ . حجت سبزواری نژاد. حقوق جزای عمومی، جلد اول، چاپ سوم، (تهران: نشر جنگل ۱۳۹۴)، ۴۸.

و بازدارندگی از منظر مجازات است.^۷ فایده‌گرایان مجازات را بر اساس فایده و سودی که از آن حاصل می‌شود توجیه کرده. در این رویکرد مجازات هدف نیست، بلکه گذری برای رسیدن به اهداف است و باید به این گذر تا جایی بها داد که منتهی به رسیدن به اهداف می‌شود.^۸ مشهورترین نظریه‌پرداز این رویکرد، ژرمی بنتام (۱۸۳۲-۱۷۴۸) است. بنتام تمامی ارزش‌های اساسی و اعمال و اندیشه‌ها را بر اساس لذت و رنج توجیه می‌کند و از نظر او عملی خوب و پسندیده است که منافع آن بیشتر از درد و رنج حاصل از آن است، به همین خاطر در این رویکرد انسان موجودی حسابگر محسوب شده و قدرت انتخاب در تشخیص اعمال خوب و بد خود را دارد تا پس از سنجش سود و ضرر اعمال خود اقدام به اتخاذ تصمیم نماید، از این رو انسان حسابگر در ارتکاب جرم نیز سود و ضرر رفتار خود را سنجیده و چنانچه درد و رنج حاصل از ارتکاب جرم بیش از منافع آن باشد، از ارتکاب رفتار مجرمانه خودداری خواهد کرد؛^۹ بنابراین در این رویکرد، کیفر زمانی ارزشمند محسوب می‌شود که از ارتکاب جرم پیشگیری نماید و از این طریق بیشترین فایده و خیر را برای جامعه حاصل کند. بر این اساس نظریات اندیشمندان مکاتب سزاگرایان و فایده‌گرایان که مبتنی بر سزادهی، بازدارندگی و سلب توان بزهکاران ارائه شده بود، زمینه‌ساز توسل جوامع به انواع مجازات‌ها گشته بود؛ از این رو به دنبال توسعه علوم انسانی و جرم‌شناختی و... لزوم عقلانی ساختن نظام مجازات‌ها مطرح شد. در این باره اندیشمندانی معتقد بر این بوده که حمایت از جامعه با توسل به ابزارهای زرادخانه کیفری میسر نیست و می‌توان علاوه بر توسل به پاسخ‌های کیفری، از روش‌های مفید و مؤثر پاسخ‌های غیرکیفری نیز استفاده کرد. در همین راستا دو رویکرد بازپروری^{۱۰} و عدالت ترمیمی^{۱۱} با رویکرد بنیادین دیگر با عنوان حق بر مجازات نشدن مطرح گردید^{۱۲} و با توجه به حقوق بنیادین فردی مانند حق بر کرامت انسانی، حق بر زندگی، حق بر آزادی و امنیت، نوآوری‌های جدیدی در جهت پاسخ‌دهی غیرکیفری به جرم مانند تعلیق اجرای مجازات، تعویق صدور حکم و اعمال مجازات‌های جایگزین حبس و... وضع گردید.

۷. رضا فرج‌اللهی. جرم‌شناسی و مسئولیت کیفری، (تهران: نشر میزان ۱۳۸۹)، ۲۲۸.

۸. سید محمد حسینی و امید رستمی غازانی، «جنبه‌های حقوقی، فلسفی، سیاسی و جامعه‌شناختی مجازات»، مجله پژوهشنامه حقوق کیفری (۱۳۹۷)، ۹، ۹۸.

۹. محمد علی اردبیلی. پیشین، ۱۱۴.

10. Rehabilitation

11. Restorative justice

۱۲. حسین غلامی. کیفرشناسی، چاپ سوم (تهران: نشر میزان ۱۳۹۹)، ۱۷۳.

وانگهی صرف نظر از مبانی فلسفی توجیه کیفر، مواضع سیاست‌گذاران و تصمیم‌سازان نظام عدالت کیفری، تحت تأثیر ضرورت‌ها و نیازهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی است و ضرورت‌هایی همچون، تورم افزایش جمعیت کیفری زندان‌ها، هزینه‌های گزاف اداره زندان‌ها و افزایش نرخ تکرار بزهکاری، موجب شده است که سیاست‌گذاران جنایی در مقام کیفرگذاری و کیفردهی، برخی از مبانی نظری حاکم بر کیفر را نادیده انگارند و با توسل به سیاست‌های عمل‌گرایانه که تحت تأثیر ملاحظات سیاسی دستگاه‌های متولی امنیت قرار دارد، با توجه به برخی از مصلحت‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، به‌طور مقطعی در مقابل برخی از پدیده‌های مجرمانه و یا مقتضیات روز جامعه در مقام تعیین کیفر، اقدام به اتخاذ تصمیم نمایند.^{۱۳} در همین راستا توسل به رویکردهای کیفری نوین از جمله سنجش و مدیریت ریسک جرم^{۱۴} مورد توجه سیاست‌گذاران جنایی قرار گرفته که با یک نگرش هزینه-فایده، در راستای کنترل و تقلیل بزه و بزهکاری، روی به کاهش کیفر و حبس زدایی آورده‌اند. در این رویکرد، اداره مؤثر و کارآمد سیستم‌های عدالت کیفری و تمرکز بر افزایش ضریب امنیت اجتماعی، از طریق ناتوان‌سازی شماری از پر ریسک‌ترین طیف‌های بزهکاران، بر باز اجتماعی کردن آنها مقدم است؛ بنابراین رویکرد مدیریت ریسک جرم درصدد است که با الهام گرفتن از برنامه‌های مدیریت ریسکی در سایر رشته‌ها، تلاش بر کاهش و کنترل بزه و بزهکاری از طریق مدیریت کیفری و غیرکیفری ریسک جرم داشته باشد. افزون بر این باید به خاطر داشت که به دلایلی مانند تشدید فشارهای ناشی از وقفه و انسداد به دلیل ناکارایی نظام‌های قضایی در کنترل جرم و جلب اعتماد عمومی، افزایش آمار جرم و ترس از جرم و...، الگوی مدیریت‌گرایی بر نظام عدالت کیفری حاکم گردیده است،^{۱۵} به همین خاطر بر پایه رهیافت مدیریت ریسک جرم، نظام کیفری به جای آن‌که درصدد اصلاح بزهکار باشد، در پی کاستن از میزان خطرناکی احتمالی او برای جامعه خواهد بود. این رویکرد که در پرتو جهانی شدن علوم جنایی با تصویب قوانینی همچون قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ وارد نظام حقوق کیفری ایران شده است^{۱۶} و از طرفی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری نیز که مبتنی بر رویکرد مدیریت خطر جرم، ابتدا با یک

۱۳. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «تقریرات به کوشش شهرام ابراهیمی»، سیاست جنایی عمل‌گرا، ۱۳۹۱، ۱۷۴۳.
14. Crime risk management

۱۵. راضیه قاسمی کهریزسنگی و محمد فرجیها، «چالش عدالت و کارآیی در گفتمان مدیریت‌گرایی کیفری با تأکید بر حقوق ایران»، مجله آموزه‌های حقوق کیفری، (۱۳۹۴)، ۹، ۳۱.

۱۶. رحیم نوبهار و صیقل یزدان، «ویژگی‌ها و راهبرد های کیفرشناسی ریسک‌مدار»، مجله حقوقی دادگستر، (۱۳۹۶)،

طرح دو فوریتی در آبان ۱۳۹۸ در کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی مطرح گردید و بعد از رفع ایرادها توسط شورای نگهبان، در ۲۳ اردیبهشت ۱۳۹۹ به تصویب رسید، منشاء تحولات چشمگیری در نظام کیفردهی و تعیین کیفر محسوب می‌گردد. با توجه به تغییرات اساسی این قانون در کاهش مجازات حبس برخی جرایم، تعیین ضابطه جدید در تعیین کیفر، تغییر مقررات تعدد و تکرار جرم، تغییر در الگوی تخفیف مجازات و...، بررسی این قانون از منظر آموزه‌های سیاست جنایی ضروری است. به این ترتیب پژوهش پیش‌رو درصدد پاسخ‌دهی به این سؤالات است که آیا قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ را، با توجه به مقرراتی مانند تعدیل میزان مجازات برخی از جرایم تعزیری، تکلیف به صدور حکم به حداقل کیفر حبس، توسعه استفاده از نهادهای ارفاقی در جرایم مهم و سایر تغییرات یاد شده، می‌توان جلوه‌ای از سیاست جنایی ریسک مدار پنداشت؟ و در صورتی که این امر مفروض باشد، آیا تمامی شاخص‌هایی که باید در یک سیاست جنایی ریسک مدار مورد توجه قرار گیرد، در قانون مذکور رعایت شده است یا خیر؟ بنابراین در جهت پاسخ به پرسش‌های مذکور، در این نوشتار ابتدا به تبیین مدیریت ریسک جرم و مفهوم سیاست جنایی ریسک‌مدار و سپس در دو گفتار به بررسی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سنجش سیاست جنایی ریسک‌مدار (مدیریت کیفری و مدیریت غیرکیفری ریسک جرم) پرداخته خواهد شد.

۱- از مدیریت ریسک جرم تا سیاست جنایی ریسک‌مدار

۱-۱- مدیریت ریسک جرم

از حدود دهه ۱۹۸۰، به تدریج دگرگونی‌هایی در زمینه جهت‌گیری ابراز تفکر جرم‌شناسان روی گرفت، به‌گونه‌ای که در عرصه‌های متعدد اندیشه‌های پیشنهادی در علوم جنایی، از سلوک ایفای نقش پلیس در پیاده‌سازی تدابیر پیشگیرانه گرفته تا دادرسی کیفری، تعیین مجازات و طریق اجرای آن از سوی سازمان زندان‌ها در جهت اصلاح بزهکاران، هدف پیشگیری از جرم و مدیریت رفتار بزهکاران در بستر تمسک به فتون برخاسته از پیش‌بینی تغییر رفتار، تحت تأثیر قرار گرفت. به باور چندی، از آنجا که در قرن بیستم بیم و نگرانی اصلی مدرن‌گرایی جنایی، درک و فهم و اصلاح بزهکاران شد، بنابراین تمایل چندانی به آگاهی از انگیزه‌ها و تفکر بزهکاران باقی نماند. بر این اساس موضوع اصلی این شد که چگونه می‌توان بزهکاران را نظارت نمود و صدمات برآمده از رفتار آنان را به حداقل رساند. بزهکاران و جرایم آنها دیگر از رویکرد آسیب‌شناختی و از منظر از هم‌گسستگی‌های اجتماعی و روان‌شناختی و سنجش نیاز به اصلاح و درمان، تبیین و تحلیل نمی‌شدند، بلکه در قالب احتمال وقوع رفتارهای

مجرمانه در آینده، مورد رسیدگی قرار می‌گرفتند. به دنبال این تحولات، رویکرد مدرن به مدیریت ریسک جرم در اندیشه نوین کیفری، علت ظهور رویکردی مدیریت‌گرا شد که دانش علمی را در زمینه اصلاح بزهکاران به خدمت می‌گیرد و در راستای توجه به گذشته بزهکاران و در مهار نرخ جرایم نیز، به شیوه‌ای متمایز به گذشته بزهکاران دقت نظر می‌نماید و با استفاده از شیوه‌های آماری، به شناسایی عوامل ریسک می‌پردازد. در این رویکرد بر اساس ارزیابی آماری، خطر تکرار جرم و معیار خطرناکی بزهکاران، به دسته‌بندی آنها در گروه‌های متفاوت پرداخته می‌شود و پس از آن با توجه به ملاک خطرناکی هر گروه، به اعمال مجازات‌های مختلف و متناسب با شدت جرم و میزان خطرناکی بزهکار اقدام می‌گردد؛ بنابراین در خصوص همه بزهکاران از یک نوع مجازات و یا ضمانت اجرای کیفری استفاده نمی‌شود. به عبارتی تفکر مدرن‌گرایی مبتنی بر ریسک را، می‌توان به معنای تغییر تأکید از اصلاح بزهکاران به خنثی‌سازی و طرد نمودن بزهکاران از جامعه تعبیر نمود تا از این گذرگاه نیل به اهداف کاهش هزینه‌های عمومی جرم، کاهش نرخ بزهکاری و افزایش میزان امنیت اجتماعی^{۱۷} تحقق پیدا کند؛ بنابراین مدیریت ریسک جرم را از معقول‌ترین و به‌صرفه‌ترین رویکردها، جهت تقلیل خسارت‌های ناشی از جرم برای جامعه که از گذرگاه متناسب ساختن شدت کیفرهای پیش‌بینی شده از سوی نظام عدالت کیفری در برابر رفتارهای مجرمانه، با میزان ریسک آنها برای جامعه وصف کرده‌اند.^{۱۸} اگر چه باید به این مهم نیز توجه داشت که مقصود از مدیریت ریسک جرم، تمرکز بر روی بزهکاران و حالت خطرناکی آنان است که می‌تواند بر پایه سنجه‌ها و ضابطه‌های مورد نظر جرم‌شناسان، در احصاء طبقه‌بندی یا کنترل آنها مورد توجه قرار گیرد؛^{۱۹} و منظور از حالت خطرناکی، همان مفهوم خطرناکی در جرم‌شناسی است که پیوند ویژه‌ای با

۱۷. در گفتمان کیفرشناسی ریسک‌مدار، امنیت یک دغدغه جدی است. بدین‌سان در مقایسه میان گفتمان کیفرشناسی سنتی با کیفرشناسی ریسک‌مدار می‌توان گفت نوعی تغییر بنیادین گفتمان صورت گرفته است. مراد از تغییر گفتمان کیفری این است که دغدغه کیفرشناسی سنتی نسبت به اخلاق، جای خود را به تأکید بر ریسک و امنیت داده است. راهبردها بر اعضای گروه‌های مشخص و نه بر افراد متمرکز نموده‌اند. روش آماری، جغرافیایی و الکترونیکی (ارزیابی ریسک مبتنی بر آمار؛ مکان‌یابی جرم و شناسایی الگوهای جرم و تأکید بر روی نقاط ویژه و مکان‌های نا امن؛ استفاده از دوربین‌های مدار بسته و طیف وسیعی از ابزارهای امنیت الکترونیک؛ ردیابی حرکت افراد از طریق پایگاه‌های داده‌های کامپیوتری) جایگزین مددکاری اجتماعی و روان‌شناسی‌های فردی هر یک از بزهکاران گردیده است.

۱۸. جلال‌الدین حسانی و سید محمود میرخلیلی و محمدرضا نظری‌نژاد. «رهیافت مدیریت ریسک جرم و جلوه‌های آن در نظام عدالت کیفری». مجله پژوهشنامه حقوق کیفری (۱۴۰۰)، ۲۳، ۳۱.

۱۹. شهرداد دارابی، پیشگیری از جرم در مدل مردم سالار سیاست جنایی، چاپ دوم، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۷)، ۱۶۴.

جرم‌شناسی خطر دارد و به بیان دیگر، مجرمان افراد خطرناکی هستند که ریسک‌های غیرقابل قبول به‌شمار می‌آیند.^{۲۰} از این رو سیاست‌گذاران دستگاه عدالت کیفری باید در راستای مأموریت اساسی خود، از طرفی به جرایم سابق مجرمین پاسخی سزاوار داده و از طرفی دیگر نیز با توجه به میزان ریسک بزهکاری احتمالی آنها، چاره‌اندیشی شایسته‌ای را جهت مدیریت و به حداقل رساندن جرایم در پیش گیرد. در ادامه به تبیین مفهوم سیاست جنایی ریسک مدار می‌پردازیم.

۲- مفهوم سیاست جنایی ریسک‌مدار

امروزه امنیت یکی از مهم‌ترین ارزش‌هایی است که جوامع برای تضمین آن، از طریق وضع قوانین کیفری، اقدام به برنامه‌ریزی برای واکنش در برابر نقض آن می‌کنند. جرم نیز یکی از مهم‌ترین عوامل تهدید علیه امنیت می‌باشد و برای مقابله با آن، نظریات و مکاتب مختلفی به وجود آمده است. این پدیده همواره در امتداد تاریخ، شوم محسوب شده و جوامع برای محو آن از اجتماع، به هر نوع مجازات خشن و تزهیبی متوسل شده‌اند، اما با ظهور مکتب تحقیقی و متعاقب آن تولد جرم‌شناسی اصلاح و درمان، عدالت کیفری انسان مدار و تمرکز بر شناخت علل جرم و خنثی‌سازی آنها به منظور اصلاح و بازپروری بزهکاران مورد توجه قرار گرفت. اما ایرادهای وارده بر این رویکردها موجب شد که توسل به اندیشه‌های سنتی احیا گردد که از آن تحت عنوان «جنیش بازگشت به کیفر» یاد می‌شود.^{۲۱} وانگهی بعد از شکست نظریه اصلاح و درمان^{۲۲} در دهه ۱۹۸۰ نگرش جدیدی در بستر نظریه جامعه ریسک‌مدار، برای اولین بار توسط اولریش پک در حیطه علوم جنایی وارد شد که ماهیت آن بیشتر مدیریتی بوده و درصدد است که با الهام گرفتن از ابزارها و برنامه‌های مدیریت ریسکی در سایر رشته‌ها، با استفاده بهینه از منابع مادی و انسانی، تلاش بر کاهش و کنترل بزه و بزهکاری داشته باشد. در این رویکرد به جای توجه به بزهکار

۲۰. امیر پاك‌نهاد، سیاست جنایی ریسک مدار، چاپ دوم، (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۴)، ۹۶.

۲۱. همان، ۹۶.

۲۲. افزایش چشمگیر بزهکاری در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ رویکرد بالینی جرم‌شناسی و نظام اصلاح و درمان مبتنی بر آن را که برای سالیان طولانی بر نظام عدالت کیفری کشورهای غربی تسلط داشت، با چالش‌های جدی مواجه کرده بود. از جمله اقدامات اصلاحی و درمانی عموماً دیربازده بوده و در کوتاه مدت نتیجه قابل قبولی نشان نمی‌دادند. زندان به عنوان محل اجرای اقدامات بازپروری، مشکلات بسیاری ایجاد کرده بود و افزایش جمعیت زندان‌ها و هزینه‌های سرسام آور اداره آنها، در عمل کارایی اقدامات اصلاحی را با مشکل مواجه کرده بود و خود تبدیل به مدرسه بزهکاری گشته بود. جهت مطالعه بیشتر نک: سمانه طاهری، سیاست کیفری سخت‌گیرانه. بنیاد حقوقی میزان. تهران. چاپ اول. (۱۳۹۲) ۷۵-۸۶.

و یافتن علل فردی-اجتماعی وقوع جرم، بزهکار بر اساس شاخصه‌ها و عوامل ریسک، در گروه‌های بزهکاران پرخطر یا کم خطر طبقه‌بندی می‌شوند؛ از این رو میزان مجازات بزهکاران با توجه به میزان ریسک و نه شدت جرم آنها تعیین می‌شود و متقابلاً واکنش دستگاه عدالت کیفری نیز متناسب با هر گروه می‌باشد و در خصوص مجرمین با ریسک بالا از طریق مدیریت کیفری ریسک جرم با هدف طرد و ناتوان‌سازی کیفری با مجازات‌هایی همچون اعدام و حبس‌های طولانی مدت به منظور تقلیل ریسک آنها و با مجرمین با ریسک کم از طریق مدیریت غیرکیفری ریسک جرم با نهادهایی همچون تعلیق تعقیب، تعلیق مجازات، آزادی مشروط، جزای نقدی، محرومیت موقت از حقوق اجتماعی و... مقابله خواهد شد. فرایند مدیریت کیفری و غیرکیفری ریسک جرم در سه مرحله شناسایی ریسک، ارزیابی ریسک و در نهایت پاسخ به ریسک صورت می‌پذیرد. به عبارتی در فرایند مدیریت ریسک جرم، ابتدا مجرمین خطرناک بر اساس شناسایی حالت خطرناک آنها شناسایی خواهند شد و سپس با ارزیابی فرصت‌های ارتکاب جرم، اقدامات جهت پیشگیری از ارتکاب جرم انجام خواهد گرفت و در نهایت پاسخ به ریسک یعنی اعمال مجازات، با توجه به میزان ریسک مجرمین اعمال خواهد شد. در این رویکرد ناتوان‌سازی، هدف اصلی مجازات‌ها بوده و اصلاح بزهکاران با توسل به اجرای کیفر مورد توجه قرار نمی‌گیرد، بلکه اجرای کیفر ابزاری برای کاهش خطر ارتکاب جرم و افزایش امنیت جامعه و حمایت از آن می‌باشد. به بیان دیگر، در این رویکرد اهداف کیفر از اصلاح و درمان یا تطبیق دادن واکنش اجتماعی با میزان تقصیر و نتیجه رفتار فرد، به ابزار مدیریت اجتماعی جهت کنترل و سرکوب گروه‌های مجرمین پر ریسک تغییر پیدا می‌کند.^{۲۳} به عبارتی شالوده سیاست جنایی ریسک‌مدار بر این ایده استوار است که در خصوص شماری از پر ریسک‌ترین طیف‌های مجرمین، اصلاح و درمان از طریق اجرای مجازات تأثیری نداشته و در واقع این‌ها همان مجرمان مُصر یا پر ریسک و یا هسته‌های مقاوم بزهکاری هستند که مدیریت کیفری ریسک جرم بر آن است که با شناسایی و استخراج آنها از جامعه، فضا و بودجه محدود زندان را به آنها اختصاص دهد و در خصوص سایر گروه‌های بزهکار، با لبه نرم شمشیر دستگاه عدالت کیفری یعنی تعلیق تعقیب، تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط و... مقابله کند.^{۲۴}

به دنبال ضرورت‌های عملی حاکم بر سیاست‌گذاری‌های کیفری از جمله سیاست کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها، قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ متأثر از رویکرد مدیریت ریسک جرم با پیش‌بینی

۲۳. سمانه طاهری. سیاست کیفری سخت‌گیرانه. (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۲)، ۷۰.

۲۴. امیر پاک نهاد. پیشین. ۱۷.

مقرراتی همچون تقسیم‌بندی مجازات‌های تعزیری به هشت درجه، و نیز توجه به نهادهایی همچون تعویق صدور حکم، تعلیق اجرای مجازات، نظارت الکترونیکی، جایگزین‌های حبس و... آشکارکننده این رویکرد در سیاست جنایی تقنینی ایران می‌باشد. با تبعیت از این سیاست، ماده ۱۹ قانون مذکور، مجازات‌های تعزیری را به هشت درجه تقسیم کرده است و مجازات‌هایی از جمله حبس‌های بلند مدت و کوتاه مدت، جزای نقدی سنگین و سبک را به تناسب، نسبت به مجرمین با ریسک بالا و دارای حالت خطرناک و مجرمین با ریسک کم در نظر گرفته است؛ بنابراین میزان و شدت پاسخ‌های کیفری، مبنای سنجش میزان خطر یا ریسک مجرمین قرار گرفته است.^{۲۵} با توجه به این طبقه‌بندی به نظر می‌رسد مرتکبان جرایمی که مجازات آنها تعزیر درجه یک تا چهار می‌باشد، در گروه مجرمین با ریسک بالا قرار دارند که لازم است از طریق مدیریت کیفری ریسک جرم با اعمال سیاست‌های سخت‌گیرانه، نسبت به ناتوان‌سازی آنها اقدام شود و سایر مرتکبان در گروه مجرمین با ریسک کم بوده و می‌توان با مدیریت غیرکیفری ریسک جرم با اعمال نهادهای ارفاقی مندرج در قانون مجازات اسلامی نسبت به رفتار آنها واکنش مناسب نشان داد.

۳- قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سنجۀ سیاست جنایی ریسک مدار

از شروع آغاز زندگی بشر، جرم در جوامع انسانی پیوسته به‌عنوان واقعه‌ای ضد اجتماعی و نابسامان در امنیت عمومی مورد طرح بوده است و برای پیکار با آن، رویکردها و مکاتب متعدد پدیدار گشته است که تمرکز اصلی این نظریه‌پردازی‌ها، رویکردهای کیفری، جرم‌شناختی یا علت‌شناختی نسبت به جرم بوده است. تا پیش از پیدایش جرم‌شناسی اصلاح و درمان، جرم حادثه‌ای شوم انگاشته می‌شد که با مجازات‌های خشن و تریبی می‌بایست از بستر اجتماع حذف گردد. دستیابی به این مقصود هرگونه رفتاری را با بزهکاران موجه می‌نمود. در روزگار حقوق کیفری موضوعه، مکتب دفاع اجتماعی نوین

لازم به ذکر است که ناتوان‌سازی مجرمین که هدف اصلی این رویکرد است، گاهی مبتنی بر نوع جرم است و گاهی نوع مجرم؛ بدین شرح که در برخی موارد قانون‌گذار برای برخی از جرایم مجازاتی پیش‌بینی کرده است که ماهیتاً ناتوان‌کننده می‌باشد و صرف نظر از وضعیت مرتکب به دنبال سلب توان بزهکاران می‌باشد، لکن در مقابل بزهکارانی هستند که ممکن است رفتار گذشته آنها عاملی برای پیش‌بینی رفتار آنها در آینده گردد، که با عنوان مجرمین مُصر شناخته شده و مشمول مجازات‌های ناهمگون با سایر مرتکبین جرایم همسان قرار می‌گیرند تا بدین صورت حالت خطرناکی آنها مرتفع گردد.

جهت مطالعه بیشتر نک: سید محسن هاشمی نژاد. «مدیریت ریسک جرم و تاثیر آن بر اهداف مجازات‌ها». (پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، قم: دانشگاه قم، ۱۳۹۱)، ۹۰.

با رهبری مارک آنسل،^{۲۶} با هدف برقراری تعادل میان حقوق فرد و جامعه، پا به عرصه وجود نهاد. این مکتب همواره هدف خود را تأمین امنیت جامعه و عقب راندن بزهکاری می‌دانست. اما بر این عقیده پایدار بودند که بهترین حمایت از جامعه، یعنی مؤثرترین و در عین حال انسانی‌ترین آن عبارت است از سازگار ساختن دوباره بزهکاران با اجتماع، از طریق وسایل و امکاناتی که به باز یافتن احساس مسئولیت اجتماعی در آنها تأثیر می‌گذارد. از این رو در این دوره عدالت کیفری انسان‌مدار مطرح شد. این مکتب رویکرد خود را دفاع از کرامت انسانی، حتی کرامت ذاتی انسانِ مظنون، متهم به ارتکاب جرم و مجرم تعریف کرد. به موجب این دیدگاه، مجرم در پی وقوع جرم انسانیت خود را از دست نمی‌دهد و او همچنان به‌عنوان یک انسان دارای کرامت بوده و سزاوار اصلاح و نجات است. مارک آنسل معتقد است که کارآیی یک شیوه خاص سیاست جنایی، به تنهایی نمی‌تواند توجیهی برای آن محسوب شود. در واقع به نظر می‌رسد در نتیجه دیدگاه‌های مارک آنسل، میان حقوق بشر و حقوق کیفری آشتی و تعادل برقرار شد. در واقع مکتب دفاع اجتماعی، از یک سو طرفدار برخورد کرامت‌مدار با مجرم به منظور بازگشت او به جامعه است و از سوی دیگر، طرفدار تأمین امنیت شهروندان نیز می‌باشد.^{۲۷} به دنبال آن، جرم‌شناسی‌های اصلاح و درمان و پیشگیری که به موجب آن جرم، معلول یک سلسله عوامل فطری و محیطی و مجرم در واقع، قربانی شرایط زیستی و اجتماعی است به وجود آمد.

اما برخی از جرم‌شناسان، دهه‌ها پس از ظهور جرم‌شناسی در معنای بالینی و پیشگیری آن، با تکیه بر آمار جنایی مربوط به بزهکاری و تکرار جرم، اقدام به بررسی اثربخشی این جرم‌شناسی‌ها نمودند. آنان اظهار داشتند که با وجود صرف هزینه‌های انسانی و اقتصادی فراوان، در میزان نرخ بزهکاری کاهش قابل توجهی پدیدار نگشته است و در پس این نظرگاه اقتصادی و عوامل سیاسی و امنیتی، همچون به سر آمدن عمر دولت‌های رفاه و مطالبات رو به افزایش در زمینه تأمین امنیت در دهه ۱۹۸۰، شاهد به وجود آمدن و تشکیل نگرش جدید در حیطه علوم جنایی می‌باشیم که رویکرد آن مدیریتی است.^{۲۸} رویکرد مدیریتی در بستر نظریه جامعه ریسک‌مدار شکل گرفت.^{۲۹} اگر چه انسان همیشه در فراروی

۲۶. مارک آنسل. دفاع اجتماعی نوین. ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۱)، ۱۸.

۲۷. علی حسین نجفی ابرندآبادی، کیفرشناسی نو، درآمدی بر سیاست جنایی مدیریت خطرمدار، در تازه‌های علوم جنایی، (مجموعه مقالات)، زیر نظر علی حسین نجفی ابرندآبادی، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۸)، ۷۱۷.

۲۸. سودابه رضوانی، مدیریت انسان‌مدار ریسک جرم، چاپ اول، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۱)، ۲۲.
29. Back, Ulrich, Risk Society: Toward a New Modernity, Translated to English by Mark Ritter, London,

ریسک قرار داشته، اما جامعه مدرن در نتیجه ریسک‌های طبیعی و ریسک‌های جدید انسان ساخته در معرض نوعی خاص از ریسک می‌باشد. در جامعه ریسک‌مدار، مدیریت نا امنی ناشی از ریسک‌های گوناگون و گاه غیرقابل پیش‌بینی، به یک چالش مهم تطور یافته است و امروزه جرم و ترس از آن^{۳۰} جزء تجربیات روزانه شهروندان در سراسر جهان شده است. از منظر این دیدگاه جرم پدیده‌ای به‌هنگار به‌شمار می‌آید که نمی‌توان آن را به‌طور کامل زائل نمود، بلکه باید با ابزارهای کنترلی، آن را تا حد امکان برای جامعه قابل تحمل کرد. با این مقدمه در ذیل به این موضوع می‌پردازیم که با توجه به دگرگونی‌های بنیادین قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سیاق تعیین کیفر در نظام حقوق کیفری ایران، تا چه حدی با اعتناء به شاخصه‌های سیاست جنایی ریسک‌مدار که بدان پرداخته شد، درصد مهر ریسک ارتکاب جرایم به‌منظور افزایش امنیت اجتماعی دقت نظر داشته است.

جدول ۱- مدیریت کیفری ریسک جرم در سنجه قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

جلوه‌های مدیریت کیفری ریسک جرم در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری	
تبدیل یا تقلیل میزان مجازات حبس جرایم تعزیری	۱
تکلیف به صدور حکم به حداقل کیفر حبس	۲
تقلیل مجازات حبس ابد در جرایم غیر حدی به حبس تعزیری درجه یک	۳
تغییر در شیوه تخفیف مجازات در جرایم تعزیری درجه یک تا چهار	۴
توسعه نهادهای ارفاقی در جرایم تعزیری درجه دو، سه، چهار	۵
تغییر در نظام تعدد و تکرار در جرایم تعزیری	۶

در رویکرد مدیریت کیفری ریسک جرم، بخش عمده جرایم توسط درصد ناچیزی از بزهکاران ارتکاب می‌یابد که می‌توان آنها را گروه‌های پر خطر یا هسته فعال بزهکاران تعبیر نمود. به این ترتیب به‌جای کارزار عبث با تمام بزهکاران، شایسته است به دنبال افزایش اثربخشی نظام عدالت کیفری و تأمین امنیت جامعه که متعاقب ارتکاب جرایم این گروه پر خطر مختل می‌شود، امکانات محدود سیستم عدالت کیفری صرف مقابله با گروه‌های بزهکاران پر خطر شود.^{۳۱} این دیدگاه متذکر نظریه حالت خطرناک گاروفالو در مکتب تحقیقی می‌باشد، با این تباین که در این رویکرد به‌جای گفتگو از شخص دارای حالت خطرناک، سخن از طبقات و گروه‌های خطرناک بزهکاران است که با بعضی از نشانه‌های ریسک مانند

Sage, 1992.

30. Mally, D, *Globalizing risk: "Distinguishing Styles of neo-liberal Criminal justice in Australia and the USA*, V(2), No(2), London", Sage, 2000, 205.31. Maurutto, P. and Hannah-Moffat, K, *Assembling Risk and The Restructuring of Penal Control*, Oxford University Press, 2005, 6.

اعتیاد، سوء پیشینه مجرمانه، نوع محکومیت کیفری و...، وضعیت خطرناکی خویش را نمایان می‌کنند. از این رو در این رویکرد ضرورتاً اصلاح بزهکاران از رهگذر کیفر و پیشگیری اجتماعی از بزهکاری و نیز زیر سؤال بردن عدالت کیفری مطرح نبوده، بلکه مقصود اساسی آن تعالی امنیت بزه‌دیدگان بالقوه و جامعه از گذر دور و معتزل کردن گروه‌های بزهکاران پر خطر از جامعه است؛^{۳۲} به عبارتی در این رویکرد جامعه به صورت پادگان و دژی درمی‌آید که دیوارهای محکم آن، از هر جهت، بر فرد بزهکار جبر وارد می‌آورد و فرد بزهکار تبدیل به شماره و عدد شده است و با توجه به طبقه‌بندی آنها در گروه‌های پر ریسک، سعی بر این می‌شود که ظن وقوع جرم یا تکرار آن در آینده از سوی او پیش‌بینی شود. به عبارتی زندان به جای این که محل اصلاح بزهکاران باشد، در راستای شکل‌گیری و گسترش اهداف مدیریتی جرم، تبدیل به زباله‌دان اجتماعی یا محلی برای انباشت توده‌های مجرمین پر ریسکی می‌شود که ضایعات جوامع انسانی و تفاله‌های به جا مانده از تحولات اجتماعی محسوب می‌شوند.^{۳۳} وانگهی چنان که پیش‌تر نیز بیان گردید، رهیافت مدیریت کیفری ریسک جرم با تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ هرچند به‌طور غیرنظام‌مند، جلوه‌هایی مشهود از این رهیافت را در نظام عدالت کیفری ایران نمایان کرده است که از آن می‌توان به پیش‌بینی درجات هشت‌گانه مجازات‌های تعزیری در ماده ۱۹ ق.م.ا. اشاره کرد. به موجب ماده مذکور مجازات‌های تعزیری به هشت درجه تقسیم‌بندی شده است و مجازات‌هایی از جمله حبس‌های بلند مدت و کوتاه مدت، جزای نقدی سنگین و سبک را به سنخیت، نسبت به بزهکاران با ریسک بالا و دارای حالت خطرناک و بزهکاران با ریسک پایین در نظر گرفته است. از این رو کاستی و فزونی واکنش‌های کیفری، اساس سنجش میزان خطر یا ریسک مجرمین، مورد نظر قرار گرفته و با عنایت به این طبقه‌بندی مجازات‌ها، به نظر می‌رسد مرتکبان جرایمی که مجازات آنها تعزیر درجه یک تا چهار می‌باشد، در طبقه بزهکاران با ریسک بالا جای دارند و بایستی از رهگذر مدیریت کیفری ریسک جرم و با اعمال سیاست‌های سخت‌گیرانه، نسبت به ناتوان‌سازی آنها در جهت توسعه امنیت اجتماعی مبادرت ورزید.

در هر حال با تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری که منطبق و تفکر بازار و اقتصادی نمودن حقوق کیفری^{۳۴} در آن آشکارا جلوه‌گر است، شاهد نوآوری‌های شگرف در کیفرگذاری بسیاری از جرایم

۳۲. علی حسین نجفی ابرند آبادی، دیباچه در: دانشنامه جرم‌شناسی آکسفورد، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۹)، ۱۶.

۳۳. امیر پاک نهاد، پیشین، ۲۲.

۳۴. به موجب بند (ج) ماده یک قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، مجازات موضوع مواد (۶۰۸) و (۶۰۹) قانون

مهم و در نتیجه کیفردهی بزهکاران برخوردار از حالت خطرناک می‌باشیم. به صورتی که در مواردی از جمله: تحول و بازیابی در مجازات برخی جرایم مهم تعزیری، تأکید بر صدور حکم به حداقل کیفر حبس، تقلیل مجازات حبس ابد در جرایم غیر حدی به حبس تعزیری درجه یک و در نتیجه منتفع گشتن از سایر نهادهای ارفاقی، تغییر شیوه تخفیف مجازات در جرایم تعزیری درجه یک تا چهار، توسعه نهادهای ارفاقی در جرایم تعزیری درجه دو، سه، چهار، تغییر در نظام تعدد و تکرار جرایم تعزیری،^{۳۵} سراسر جلوه‌گر جلوه‌هایی از مدیریت کیفری با رویکرد کیفرزدایی^{۳۶} می‌باشند و ناآگاه از این که معضل بزه و بزهکاری و یا کاهش تورم جمعیت کیفری زندان‌ها، درمان آئی نداشته و نمی‌توان با تصویب قوانین احساسی، نسنجیده و مستعجل، به حل مسئله پرداخت؛ چه بسا تصویب چنین قوانین شتابناکی منجر به نتیجه عکس می‌گردد. گویی سیاست‌گذاران جنایی از این مهم مغفول بوده‌اند که اصل تناسب جرایم و مجازات‌ها، وجوب دقت به رهیافت مدیریت ریسک جرم برای قاضی کیفری می‌باشد و موضعی چون الزام دادرسی به صدور حکم به حداقل کیفر حبس، ظاهراً سیاست‌گذاران جنایی را از قانون‌گذاری به دستور نویسی سوق داده است. دستورهایی که پی در پی دست محاکم را در تعیین

مجازات اسلامی بخش تعزیرات به ترتیب در خصوص هتک حرمت اشخاص و توهین به مقامات و مأمورین دولتی، به جزای نقدی درجه شش تبدیل شده است و به استناد مصوبه هیأت وزیران در خصوص «تعدیل میزان مبالغ مجازات نقدی جرایم و تخلفات مندرج در قوانین و مقررات مختلف» مورخ ۱۳۹۹/۱۱/۸ به استناد ماده ۲۸ اصلاحی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مجازات جزای نقدی درجه شش از ۶۰/۰۰۰/۰۰۰ تا ۲۴۰/۰۰۰/۰۰۰ میلیون ریال در حق دولت تعیین شده است.

جالب‌تر آن است که به استناد مصوبه فوق‌الذکر، مجازات جزای نقدی جرم موضوع ماده ۶۰۹ ق.م.ا. بخش تعزیرات که به توهین مشدد معرفی می‌شود، از ۲/۰۰۰/۰۰۰ تا ۲۵/۰۰۰/۰۰۰ میلیون ریال تعیین شده است!!!

۳۵. به ترتیب مواد (۱)، (۲)، (۳)، (۴)، (۵)، (۶)، (۷)، (۸)، (۹)، (۱۰)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۳) از قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹. نک:

۱- محمد مصدق، شرح قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، چاپ اول، (تهران: نشر جنگل، ۱۳۹۹).

۲- رسول احمدزاده و مجتبی تام، ملاحظاتی درباره قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، (تهران: نشر مرکز مطبوعات قوه قضاییه، ۱۳۹۹).

۳- مجتبی فرهمند و حسین گرامی، شرح ماده به ماده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، چاپ دوم، (تهران: نشر گنج دانش، ۱۳۹۹).

۳۶. ظاهراً سیاست‌گذاران جنایی ایران تا به حال از این مهم غافل بوده که کیفرزدایی در نظام کیفری ما، بیش از آن‌که از مجرای قانون‌گذاری مؤثر واقع گردد، مبتنی بر سیاست‌های درون قوه‌ای می‌باشد. گذری بر سیر تحولات قانون‌گذاری کیفری (به‌ویژه جرایمی که مجازات اصلی آنان حبس می‌باشد و آمار محکومین به مجازات حبس در دوره‌های مختلف قوه قضاییه) و سیاست‌های مختلف دوره‌ای قوه قضاییه، این دیدگاه را تقویت می‌نماید.

میزان کیفر محصور ساخته و در واقع به نظر می‌رسد که قانون‌گذار فراموش کرده است که قانون، ابزاری برای اجرای عدالت بوده و این قاضی می‌باشد که باید مطابق با اصل فردی کردن مجازات‌ها و نیز اصل تناسب میان جرم و مجازات، مناسب‌ترین کیفر را برگزیند. بی‌درنگ سماجت و اصرار قانون‌گذار به تعیین حداقل کیفر حبس، عملاً محاکم را در جرایم مهم به حصر حداقل‌گرایی کیفر کشانده و انتظام عمومی و بازدارندگی عمومی مجازات‌ها به دنبال این اصل، تنزل پیدا خواهد کرد. به‌عنوان مثال، ماده ۶۵۲ ق.م.ا. بخش تعزیرات که مقرر دارد: «هرگاه سرقت مقرون به آزار باشد و یا سارق مسلح باشد به حبس از سه ماه تا ده سال و شلاق تا (۷۴) ضربه محکوم می‌شود و اگر جرحی نیز واقع شده باشد علاوه بر مجازات جرح به حداکثر مجازات مذکور در این ماده محکوم می‌گردد»؛ بنابراین باید پذیرفت که در اصل، در نظر گرفتن سوابق و شخصیت مرتکب است که وی را در مقایسه با دیگران سزاوار رهیافت‌های شدت‌گرایانه مدیریت کیفری ریسک جرم قرار می‌دهد.

همچنین بهره‌مندی از نظام‌های ارفاقی از جمله: تعلیق اجرای مجازات، نظام نیمه آزادی و نظام نظارت الکترونیک، از نهادهای ارفاقی‌ای محسوب می‌شوند که با توجه به حالت خطرناکی مجرمان در مدیریت کیفری ریسک جرم، با تحول رو به رو می‌شوند. به عبارتی در مدیریت ریسک جرم، با ممنوعیت ارفاق‌گرایی کیفری نسبت به بزهکاران با ریسک بالا مصادف هستیم که تا پیش از تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، موارد یاد شده را می‌توانستیم جلوه‌ای از ساختارسازی رهیافت مدیریت کیفری ریسک جرم در نظام عدالت کیفری ایران قلمداد کنیم. لکن با تصویب قانون اخیرالذکر و کاهش ممنوعیت‌های تعلیق اجرای مجازات و شمول چتر ارفاقی قانون‌گذار بر سر بزهکاران دارای حالت خطرناک در مواردی مانند تعلیق مجازات مشروط مرتکبان پر ریسک جرایم علیه امنیت کشور، کلاهبرداری و جرایم در حکم آن؛ گسترش نظام نیمه آزادی و نظارت الکترونیک در جرایم تعزیری درجه دو، سه و چهار، بدون در نظر گرفتن ماهیت و فلسفه ممنوعیت ارفاق در چنین جرایمی، رهیافت مدیریت کیفری ریسک جرم را در نظام حقوق کیفری ایران دچار تضعیف می‌کند، به این خاطر که در رویکرد مدیریت ریسک جرم، نهادهای ارفاقی کیفری با اهداف بازپذیری اجتماعی و تقویت مسئولیت‌پذیری بزهکار، کاهش نرخ تکرار جرایم و تقلیل تورم جمعیت کیفری زندان‌ها، قابل اعمال برای مجرمین با ریسک پایین در نظر گرفته می‌شود. از این رو پذیرش بی حد و مرز نهادهای ارفاقی در جرایم دارای بزهکار حالت خطرناک را در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، نمی‌توان مصداقی از جلوه‌های سیاست جنایی ریسک‌مدار تعبیر نمود.

با این حال ظاهراً نوآوری‌های مذکور در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری را باید مدیریت کیفری

مبتنی بر کیفرزدایی مطلق اطلاق نمود که صرف نظر از یک مبنای نظری مشخص، تنها به دنبال تعدیل میزان مجازات بسیاری از جرایم و پیرو مهار تورم افسار گسیخته جمعیت کیفری زندان‌ها می‌باشد. از این رو به نظر می‌رسد که در این قانون، قانون‌گذار با توجه به آثار مخرب حبس از جمله، جرم‌زا بودن، افزایش هزینه‌های اقتصادی دولت، عدم اصلاح و بازپروری مجرمین، توجه به آثار مخرب حبس در زندگی اجتماعی زندانیان و خانواده آن‌ها و... و نیز بدون اعتنا به تبعات تعدیل مجازات جرایم مذکور، از جمله تجرّی مجرمان و یا به مخاطره افتادن حقوق بزه‌دیدگان، اقدام به حبس زدایی از جرایمی نموده است که جرم انگاری آن‌ها مورد اجماع سایر نظام‌های حقوق کیفری جوامع بوده و به عبارت دیگر مقابله با چنین جرایمی، شرط هم‌زیستی مسالمت آمیز بوده و گزند مسامحه و سهل انگاری در مقابل آن‌ها، نهایتاً گریبانگیر افراد جوامع خواهد شد؛ بنابراین مدیریت کیفری ریسک جرم در سیاست جنایی ریسک‌مدار، نه به دنبال اصلاح بزهکاران، بلکه به دنبال حمایت و افزایش امنیت اجتماعی از طریق کاهش نرخ ارتکاب جرایم بوده و به همین جهت است که در جرایم مهم و یا در برابر بزهکاران با ریسک بالا، به دنبال طرد و ناتوان‌سازی آن‌ها از طریق مجازات‌های اعدام و حبس‌های طولانی مدت می‌باشد. بنابراین نوآوری‌های یاد شده در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری را نمی‌توان مصداقی از سیاست جنایی ریسک‌مدار به‌شمار آورده و نیز بر این باور موهوم امید داشت که حبس زدایی غیر نظام‌مند از میزان مجازات بسیاری از جرایم، می‌تواند در جهت کنترل ریسک ارتکاب جرایم و بازپروری بزهکاران مؤثر باشد. در ذیل به ارزیابی نوآوری‌های قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سنجه مدیریت غیرکیفری ریسک جرم می‌پردازیم.

جدول ۲- مدیریت غیرکیفری ریسک جرم در سنجه قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

جلوه‌های مدیریت غیرکیفری ریسک جرم در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری	
توسعه مجازات‌های تکمیلی	۱
تغییر در شیوه تخفیف مجازات در سایر مجازات‌های حبس تعزیری	۲
توسعه قلمرو استفاده از جایگزین‌های حبس	۳
توسعه جرایم قابل گذشت	۴

همان‌طور که پیش از این مطرح شد، در سیاست جنایی ریسک‌مدار، جداسازی بزهکاران خطرناک از کم خطر در تمام مراحل فرآیند کیفری موضوعیت دارد. نظام عدالت کیفری رغبت دارد امکانات اقتصادی و انسانی محدود سیستم را به‌جای هزینه کردن در مورد همه بزهکاران، بر گروه خاصی از آن‌ها که هسته مقاوم بزهکاری هستند معطوف کند. از این رو، امروزه به جهت مهار و مدیریت خطر

بزهکاران با ریسک پایین، از کیفرهایی با عنوان کیفرهای اجتماع محور بهره‌گیری می‌شود. خصوصیت اساسی این کیفرها این است که برای اصلاح و بازپروری یا کنترل مدیریت بزهکاران، آن‌ها را از بستر اجتماع دور نمی‌نماید بلکه سعی می‌کند برخورد با آنان در همان جامعه صورت گیرد؛^{۳۷} بنابراین کیفرهای شدید و طردآمیز مانند اعدام و حبس‌های طولانی مدت در مورد این دسته از بزهکاران اعمال نمی‌شود، بلکه با لبه نرم شمشیر دستگاه عدالت کیفری یعنی تعلیق تعقیب، تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، اجرای مجازات‌های جایگزین و... به رفتارهای آنان پاسخ داده می‌شود؛ به عبارت دیگر کیفرهای اجتماع محور که از آن‌ها به‌عنوان مناسب‌ترین گزینه در اندیشه حبس‌زدایی مطرح است، از طرفی کمک به اصلاح و بازپروری مجرم در بستر اجتماع، کاهش هزینه‌های دستگاه عدالت کیفری و از طرف دیگر نظارت و کنترل بزهکاران کم‌خطر برای پیشگیری از تکرار جرم آن‌ها یکی دیگر از کارکردهای مهم این کیفرها می‌باشد. در راستای نیل به اهداف مزبور، یعنی اصلاح و بازپروری، مهار و مدیریت خطر بزهکاران با ریسک پایین، هرچند پیش‌تر بیان کردیم کیفرزدایی مطلق، اساس تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری است، اما رگه‌هایی ناچیز از رویکردهای نوآورانه قانون کاهش مجازات حبس تعزیری را می‌توان در رویکرد مدیریت غیرکیفری ریسک جرم‌آزایی نمود. رویکردهایی مانند توسعه مجازات‌های تکمیلی، تغییر در شیوه تخفیف مجازات در سایر مجازات‌های حبس تعزیری، توسعه قلمرو استفاده از مجازات‌های جایگزین حبس و توسعه جرایم قابل گذشت^{۳۸} را می‌توان از آن‌ها از رهیافت مدیریت غیرکیفری ریسک جرم یاد کرد.

توسعه ظرفیت‌های اعمال مجازات‌های تکمیلی متناسب با وضعیت و شخصیت مجرم و جرم ارتكابی؛ توسعه ظرفیت‌های مؤثر قانونی در راستای فردی کردن کیفر متناسب با جرایم ارتكابی و شرایط بزهکاران در جرایم کم‌اهمیت و منع از صدور حکم به حبس‌های کوتاه مدت؛ تغییر در محدودیت‌های

۳۷. سودابه رضوانی، مدیریت انسان‌مدار ریسک جرم، چاپ اول، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۱)، ۹۹.

۳۸. به ترتیب مواد (۴)، (۶)، (۱۰)، (۱۱)، از قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹. همچنین جهت مطالعه بیشتر نک:

۱- مصدق، محمد (۱۳۹۹)، شرح قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، چاپ اول، تهران: نشر جنگل.
۲- احمدزاده، رسول؛ تام، مجتبی (۱۳۹۹)، ملاحظات درباره قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، تهران: نشر مرکز مطبوعات قوه قضاییه.

۳- فرهمند، مجتبی؛ گرامی، حسین (۱۳۹۹)، شرح ماده به ماده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، چاپ دوم، تهران: نشر گنج دانش.

جایگزین حبس؛ گسترش جرایم قابل گذشت و تنصیف حداقل و حداکثر مجازات حبس آن‌ها؛ جملگی در راستای مهار و مدیریت خطر بزهکاران با ریسک پایین پیش‌بینی شده‌اند تا مجالی را برای این گروه از بزهکاران پدیدار آورند تا به دور از پیامدهای ویران‌ساز زندان، اصلاح و بازپروری آنان میسر شود. به عبارتی در این رویکرد، کیفرهای اجتماع محور که با اهداف اصلاح و درمان، توان‌گیری و خنثی‌سازی مجرم، با توجه به میزان خطرناکی بزهکاران با ریسک پایین اعمال می‌شود، علاوه بر جبران خسارت بزه‌دیده و ترمیم نظم مختل شده در جامعه، اصلاح و بازپذیری اجتماعی از فرآیند نظارت و کنترل مستمر او، به کاهش میزان تکرار جرایم در جامعه نیز منجر می‌گردد؛ بنابراین کیفرهای اجتماع محور در مدیریت غیرکیفری ریسک جرم بر آن است که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مدیریتی و نظارتی، با دقت بیشتر در امکانات اندک دستگاه عدالت کیفری، در بستر اجتماع به بازسازی و باز اجتماعی ساختن این دسته از بزهکاران با ریسک پایین بپردازد.

نتیجه‌گیری

پس از آشکار شدن ضعف و ناتوانی جرم‌شناسی اصلاح و درمان و وارد شدن هجمه‌ها و متعاقباً مورد تردد واقع شدن اثربخشی آن، کیفرشناسی ریسک‌مدار، همگام با جنبش‌های سخت‌گیری علیه جرم، بر اساس محاسبه تخمینی شکل گرفت و رفته رفته با جهانی شدن امواج بزهکاری و بسط بزهکاری‌های سازمان‌یافته در سراسر جهان رسوخ پیدا نمود و به‌عنوان ابزاری برجسته در جهت مدیریت و مهار نرخ بزهکاری مورد پذیرش سیاست‌های جنایی اکثر جوامع قرار گرفت، به نحوی که امروزه ناتوان‌سازی مجرمان به‌ویژه از طریق حبس‌های طولانی مدت از اهداف اصلی مجازات تلقی می‌شود. زیرا هدف کنترل و مهار جرم، جایگزین هدف اصلاح و بازسازی بزهکاران شده است. به عبارتی اصلاح و بازپروری بزهکاران در این رویکرد به فراموشی سپرده شده و در مقابل آن هدف از اجرای کیفر، سلب توان بزهکاران برخوردار از حالت خطرناک، ایمن نگاه‌داشتن بزه‌دیدگان بالقوه از پیامدهای رفتارهای بزهکاران، کنترل نرخ بزهکاری و نیز افزایش امنیت اجتماعی است.

به دنبال جهانی شدن علوم جنایی و همچنین تحولات قانون‌گذاری کیفری حقوق ایران در دهه‌های اخیر، شاهد پذیرش جلوه‌هایی از رهیافت مدیریت ریسک جرم هرچند به صورت غیر نظام‌مند در برخی از قوانین و مقررات از جمله قانون مجازات اسلامی می‌باشیم. درجه‌بندی و تعیین مجازات‌های تعزیری به هشت درجه و منع استفاده از نهادهای ارفاقی در خصوص بزهکاران با ریسک بالا از آشکارترین جلوه‌های این رهیافت در حقوق کیفری ماهوی قلمداد می‌شوند. رهیافت مدیریت ریسک جرم درصد

آن است که با حفظ و تحت کنترل درآوردن ریسک ارتکاب جرایم، میزان ارتکاب جرایم را تا حد قابل ملاحظه‌ای کاهش دهد و تأمین امنیت که مهم‌ترین دغدغه آن است، با اتخاذ راهبردهای مدیریتی، در برابر ریسک بزهکاران برخوردار از حالت خطرناک و احتمال میزان نرخ تکرار جرم آنان، پاسخ دهد؛ بنابراین در رهیافت مدیریت ریسک جرم بزهکاران دارای حالت خطرناک و با ریسک بالا از بزهکاران با ریسک پایین تفکیک شده، که در نتیجه امکانات اقتصادی و انسانی محدود دستگاه عدالت کیفری، متمرکز بر بزهکاران دارای حالت خطرناک و یا هسته مقاوم بزهکاری معطوف می‌شود و نیز در راستای مهار و مدیریت خطر بزهکاران با ریسک پایین، از کیفی‌هایی با عنوان کیفی‌های اجتماع محور بهره‌گیری می‌شود.

اما ارزیابی نظام عدالت کیفری ایران مبرز آن است که رهیافت مدیریت ریسک جرم توسط سیاست‌گذاران جنایی با اقدامی آگاهانه و رویکردی علمی مورد پذیرش قرار گرفته است، اما تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در ۲۳ اردیبهشت ۱۳۹۹، بایسته‌های علمی رهیافت مدیریت ریسک جرم در نظام حقوق کیفری را با چالش‌هایی جدی روبه‌رو کرده است. از جمله مقررات برخلاف رهیافت مدیریت ریسک جرم در این قانون عبارت است از: ماده ۱: تحول و بازبینی در مجازات برخی جرایم مهم خشونت‌ی علیه تمامیت جسمانی اشخاص (مواد ۶۱۴ و ۶۲۱ ق.م.ا. بخش تعزیرات)؛ ماده ۲: تأکید بر صدور حکم به حداقل کیفر حبس، بدین‌سان که عدم تناسب بین جرم و مجازات، سبب زوال کارکرد و بازدارندگی کیفر می‌شود و از طرفی نیز باعث رغبت مرتکبان به جرایم شدیدتر خواهد شد بدین گونه که منطقاً در صورتی که مجازات جرایم شدید از جرایم خرد کمتر باشد، بزهکاران با ملاحظه اصل محاسبه‌گری و بهره‌ حاصل از جرم، گرایش به ارتکاب جرایم شدیدتر خواهند داشت. پس در نتیجه، الحاق یک تبصره به ماده ۱۸ قانون مجازات اسلامی، دادگاه را در تعیین مجازات حبس، ملزم به صدور حکم به حداقل حبس نموده است و نتیجه عملی آن را می‌توان در یکی از مهم‌ترین جرایم علیه اموال که مجازات آن در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری دستخوش تغییر گردیده است مشاهده نمود بدین طریق که مجازات جرم تام کلاهبرداری بیش از یک میلیارد ریال، ۱ تا ۷ سال حبس تعزیری درجه چهار است و مجازات شروع به جرم آن، ۲ تا ۵ سال حبس تعزیری درجه ۵ است؛ بنابراین در صورت عدم وجود جهات قانونی در جرم تام کلاهبرداری، دادگاه ملزم به صدور حکم به یک سال حبس است، اما در فرض شروع به جرم کلاهبرداری، مجازات آن حداقل دو سال حبس خواهد بود؛ ماده ۳: تقلیل مجازات حبس ابد در جرایم غیر حدی به حبس تعزیری درجه یک و در نتیجه منتفع ساختن مرتکبان از سایر نهادهای

ارفاقی همچون تخفیف مجازات به میزان ۳ درجه، استفاده از آزادی مشروط و...؛ ماده ۶: تغییر شیوه تخفیف مجازات در جرایم تعزیری درجه یک تا چهار؛ ماده ۸ و ۹: توسعه نهادهای ارفاقی در جرایم تعزیری درجه دو، سه، چهار که می‌تواند در عمل موجب رهایی مجرمان پرخطر شود؛ ماده ۱۱: قابل گذشت نمودن بسیاری از جرایم مهم تعزیری که عمده مرتکبان آن از بزهکاران یقه سفید هستند، به نحوی که موجب کاهش حمایت کیفری مقنن از اموال، دارایی و اعتبارات و شخصیت اشخاص شده است در حالی که کاهش مجازات حبس بایستی به گونه‌ای باشد که موجب تجری مجرمان و به مخاطره افتادن حقوق بزه‌دیده و جامعه نشود؛ ماده ۱۲ و ۱۳: تغییر در نظام تعدد و تکرار جرایم تعزیری؛ از جمله نوآوری‌های شگرفی است که امروزه به دنبال ضرورت‌های عملی حاکم بر سیاست‌گذاری‌های کیفری کنونی، رهیافت مدیریت ریسک جرم را با چالش مواجه کرده است و علی‌رغم این که رهیافت مدیریت ریسک جرم به‌عنوان یکی از واکنش‌های راهبردی نظام عدالت کیفری ایران در برابر امواج بزهکاری در جرایم مهم و بزهکاران با ریسک بالا پذیرفته شده است، در پژوهش حاضر ضمن مردود ساختن قانون کاهش مجازات حبس تعزیری بر اساس مشخصه‌های سیاست جنایی ریسک‌مدار، بر این معتقدیم که قانون مذکور، علاوه بر ایجاد مانع در راستای نیل به اهداف رهیافت مدیریت ریسک جرم، با توجه به مطالعات صورت گرفته یافته‌ها بر آن است که عدم وجود یک مبنای نظری مشخص در حوزه کیفرگذاری و کیفردهی را می‌توان مهم‌ترین ایراد وارده بر این قانون دانست. به عبارتی تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مبین پافشاری قانون‌گذار بر تجارب ناکام‌کننده سابق می‌باشد و تعارض فکری و رفتاری قانون‌گذار در حوزه کیفرگذاری، یعنی اصرار بر تورم قوانین کیفری از یک سو، و کاهش کیفر و ناکارآمدی قوانین از سوی دیگر، ناشی از بروز تصمیمات احساسی و عدم تدبیر دور اندیشانه‌ای است که این تعارض رفتاری قانون‌گذار نه تنها باعث تحقق اهداف مدیریت کیفرزدایی نمی‌گردد، بلکه باعث جرم‌انگاری حداکثری، و تنها ایجاد اراده‌ای بر اجرای حداقلی قوانین خواهد شد. از این رو شایسته است که در راستای تقنین قوانین کیفری ماهوی، جرم‌انگاری حداقلی در پرتو توجه به اصول و اهداف قانون‌گذاری مورد توجه سیاست‌گذاران جنایی قرار گیرد و در پایان پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده:

۱. تدوین اصول راهبردی تعیین کیفر در راستای راهنمایی قضات در خصوص تعیین هسته مقاوم بزهکاری و اعمال مجازات‌های متناسب.
۲. اتخاذ رویه واحد نسبت به تمام انواع و گونه‌های مجازات تعیین شده در قانون مجازات اسلامی به لحاظ رویکرد همگون نسبت به جرایم دارای خطر یکسان

۳. تعدیل در اعطا سهم برابر به همه اهداف کیفر با این توضیح که به نظر می‌رسد در قوانینی نظیر قانون کاهش مجازات حبس تعزیری ملاحظات مربوط به هزینه‌های حبس و جنبه‌های اقتصادی آن بیش از سایر جنبه‌ها از قبیل بازدارندگی و تناسب مدنظر قانون‌گذار بوده است که این امر سبب خروج از عدالت کیفری و تحقق سایر اهداف کیفر می‌گردد؛ مورد بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- احمدزاده، رسول و مجتبی تام. ملاحظاتی درباره قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، تهران: انتشارات مرکز مطبوعات قوه قضاییه، ۱۳۹۹.
- اردبیلی، محمد علی. حقوق جزای عمومی، جلد نخست، چاپ چهل و یکم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۴.
- اردبیلی، محمد علی. حقوق جزای عمومی، جلد سوم، چاپ بیست و دوم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۹.
- آنسل، مارک. دفاع اجتماعی نوین. ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرند آبادی. چاپ چهارم، تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۱.
- پاک‌نهاد، امیر. سیاست جنایی ریسک مدار، چاپ دوم، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۴.
- چرچیان بیابانی. «مدیریت ریسک جرم در سیاست جنایی ایران»، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، تبریز: دانشگاه تبریز، ۱۳۹۴.
- حسانی، جلال‌الدین، سید محمود میرخلیلی و محمدرضا نظری‌نژاد. «رهیافت مدیریت ریسک جرم و جلوه‌های آن در نظام عدالت کیفری». مجله پژوهشنامه حقوق کیفری، (۱۴۰۰)، ۱۲، ۱، ۵۲-۲۷.
- حسینی، سید محمد، رستمی غازانی، امید. «جنبه‌های حقوقی، فلسفی، سیاسی و جامعه‌شناختی مجازات». مجله پژوهشنامه حقوق کیفری، (۱۳۹۷)، ۹، ۱، ۸۹-۱۱۴.
- حسینی، سید محمد، زهرا ساعدی و آزاده صادقی. «نگاهی به تحولات مفهومی و کارکردی در کیفرشناسی نوین». مجله حقوقی دادگستری، (۱۳۹۱)، ۷۶، ۷۹، ۱۷۸-۱۵۵.
- دارابی، شهرداد. پیشگیری از جرم در مدل مردم سالار سیاست جنایی، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۷.
- داوودی گرمارودی، هما. «مکتب نئوکلاسیک نوین و احیاء رویکرد سزادهی». مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، (۱۳۸۴)، ۶۸.
- رضوانی، سودابه، مدیریت انسان‌مدار ریسک جرم، چاپ اول، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۱.
- رضوانی، سودابه، مفهوم خطرناکی در گستره‌ی علوم جنایی، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۶.
- زراعت، عباس، درآمدی بر علوم جنایی، تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۹.
- سبزواری نژاد، حجت. حقوق جزای عمومی، جلد اول، چاپ سوم، تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۴.
- طاهری، سمانه، سیاست کیفری سخت‌گیرانه، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۲.
- غلامی، حسین، کیفرشناسی، چاپ سوم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۹.
- فرج‌اللهی، رضا. جرم‌شناسی و مسئولیت کیفری، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۹.
- فرهمند، مجتبی؛ گرامی، حسین، شرح ماده به ماده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۹.
- قاسمی کهربیزسنگی، راضیه؛ فرجیها، محمد. «چالش عدالت و کارایی در گفتمان مدیریت‌گرایی کیفری با تأکید بر حقوق ایران». آموزه‌های حقوق کیفری (۱۳۹۴)، ۱۲، ۹، ۲۹-۵۴.
- لازرژ، کریستین، درآمدی بر سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، چاپ هشتم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۹.
- مصدق، محمد، شرح قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۹.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، درباره تحولات جرم‌شناسی، دیپاچه در: دانشنامه جرم‌شناسی آکسفورد، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۹.

- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات درس سیاست جنایی (سیاست جنایی عمل‌گرا)، دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهیه و تنظیم: زینب باقری نژاد، ۱۳۹۰.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی، ویراست هفتم، مباحثی در علوم جنایی، به کوشش: شهرام ابرهیمی (۱۳۹۱).
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، کیفرشناسی نو، درآمدی بر سیاست جنایی مدیریت خطرمدار، در تازه‌های علوم جنایی، (مجموعه مقالات)، زیر نظر علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۸.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تازه‌های علوم جنایی، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۲.
- نوبهار، رحیم و صیقل یزدان. «ویژگی‌ها و راهبردهای کیفرشناسی ریسک‌مدار»، مجله حقوقی دادگستری، (۱۳۹۶)، ۸۱، ۱۰۰، ۱۹۷-۲۰۰.
- هاشمی نژاد، سید محسن، «مدیریت ریسک جرم و تأثیر آن بر اهداف مجازات‌ها»، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، قم،: دانشگاه قم، ۱۳۹۱.

ب) منابع خارجی

- Back, Ulrich, *Risk Society: Toward a New Modernity*, Translated to English by Mark Ritter, London, Sage, 1992.
- Mally, D, *Globalizing risk: Distinguishing Styles of neo-liberal Criminal justice in Australia and the USA*, V(2), No(2), London, Sage, 2000.
- Maurutto, P. and Hannah-Moffat, K, *Assembling Risk and The Restructuring of Penal Control*, Oxford University Press, 2005.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

This Page Intentionally Left Blank

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی